

Department of Turkish Studies and Inner Asian Peoples
Faculty of Oriental Studies
University of Warsaw

Varşova Üniversitesi
Şarkiyat Fakültesi
Türkoloji ve Orta Asya Halkları Bölümü

Discussions on Turkology

Questions and Developments of Modern Turkology Studies

Türkoloji Tartışmaları
Başarı ve Zaaflarıyla Çağdaş Türkoloji

EDITORS/EDİTÖRLER

Öztürk Emiroğlu
Marzena Godzińska
Filip Majkowski

Warsaw 2014

Orhan Kemal's Novel Published in 2011: *Yüz Karası* / Orhan Kemal'in Tefrika Edilişinden 51 Yıl Sonra Bulunarak Yayımlanan Romanı: Yüz Karası

Yüz Karası is a short novel written by Orhan Kemal who is a remarkable author. It was published in series in 1960 in the newspaper *İstanbul Son Saat*. This book was thought to have been lost for many years. Işık Ögütçü, who is the son of Orhan Kemal, searched all of the works of his father. At the end of the investigation he found the novel named *Yüz Karası*. This novel is the subject of this paper. Upon explaining the task of its publishing I will analyse the novel regarding its form and contents. I will also mention the other works of Orhan Kemal.

The novel of Orhan Kemal was found after 51 years and published in 2011 by Işık Ögütçü. This development is a remarkable and exceptional fact for the world of literature and the readers. The cruelty of the time affects the literary books. Some of the authors and their novels are being forgotten within a short time. However, despite his death the readers have not forgotten Orhan Kemal and his books have recently been republished. His books have been translated into fifteen languages such as Italian and English and thus introduced to foreign readers. I will attempt to find an answer to the question: Why was Orhan Kemal not able to publish his book? In the present paper the relation between the story called *İncir Çekirdeği* in his book *Ekmek Kavgası* which is similar to *Yüz Karası* and the novel called *Evlerden Biri* will be dealt with.

Key words: Orhan Kemal, *Yüz Karası*, New Novel

Giriş

Orhan Kemal'in ölümünden (1970) bu yana 42 yıl geçmiştir. 42 yıl bir sanatçının araştırılması, hakkındaki bilgilerin sağlamaştırılması ve edebiyat tarihinde yerine oturtulması için yeterli bir süredir. Hiç değilse bir sanatçının kaç kitabı olduğu noktası aydınlığa kavuşturulabilir. Bu, Orhan Kemal için de geçerlidir. Bununla birlikte ölümünden 41 yıl sonra Orhan Kemal'in bir romanı daha olduğunun ortaya çıkarılması edebiyat dünyası açısından sevindirici bir durumdur. Yeni bulunan romanın adı *Yüz Karası*'dır. Böylelikle Orhan Kemal'in 27 olarak bilinen roman sayısı 28'e ulaşır. Orhan Kemal'in

yapıtları üzerinde araştırmacılar yanında oğullarından Işık Ögütçü de çalışmaktadır. Yüz Karası'nı da bulan odur.

Işık Ögütçü romanı yayına hazırlar ve roman onun yazdığı bir önsözle Everest yayınları arasında çıkar. Roman doğal olarak, bilinmeyen roman, kayıp roman, yeniden keşfedilen roman olarak nitelendirilmiştir. Işık Ögütçü'yü bu romana götüren babasının arşivi üzerinde çalışırken karşılaştığı bir söyleşi olur. Bu söyleşi, Orhan Kemal tarafından gazeteden kesilerek saklanmıştır. İstanbul Son Saat gazetesinin yaptığı bu söyleşinin başında Yüz Karası'nın bölüm bölüm yayınlanacağı (tefrika) haberi verilir:

“Yarıdan itibaren her satırında sizi durduracak, düşündürecek, heyecanlandırarak bir romanı sütunlarımızda takibe başlayacaksınız, ‘Yüz Karası’ (30.07.1960, İstanbul Son Saat Gazetesi).

Bu söyleşide Orhan Kemal'e yöneltilen çeşitli soruların yanı sıra romanın kısa bir özeti de yer alır. Işık Ögütçü bu özeti okuduktan sonra şunları düşünür ve yazar:

“...şimdiye kadar onlarca kez okuduğum hiçbir yapıtına benzemiyordu. Acaba başka bir isimle kitaplaşmış olabilir miydi? Daha önce tefrika edilen romanlarının kitap hâline getirildiğinde isimlerinin değiştiğine tanık olmuştum. Ancak bu roman konu olarak çok farklıydı. Hemen kütüphanelerde araştırmaya giriştim. Milli Kütüphane ve Beyazıt Devlet Kütüphanesinde aradığım yanıtı, yani ‘Yüz Karası’ isimli roman tefrikasını elimde tuttuğumda bulmuştum. Önce gözlerime inanamadım. Altmış günlük bir tefrika roman avuçlarımdaydı. Solgun sayfaları tek tek okşadım. Bu yapıtımdan neden haberim olmadığını, üstadın unutmuş olabileceğini veya ilerde tekrar gözden geçirmek üzere bir kenara koyduğunu düşündüm. Oysa onun arşivini didik didik ettiğim hâlde, bu isimle bir dosyaya rastlamamıştım. Sanki hiçbir zaman yazılmamıştı da, kırk yıllık dostum gibi bir anda karşıma çıkmış ve beni şaşırtmıştı.” (Orhan Kemal, Yüz Karası 2011, Önsöz).

Bu alıntıda bizim altını çezeceğimiz nokta “Bu roman konu olarak çok farklıydı” cümlesidir. Buna göre Işık Ögütçü, bu romanın yeni bir roman olduğunu ileri sürmektedir. Çünkü konu bildiği, tanıdığı bir konu değil, ilk kez karşılaştığı bir konudur. Burada şu soruyu sormak gerekir: Neden bu roman gizli kaldı, unutuldu ve kitaplaşmadı? Buna hepimiz çeşitli karşılıklar verebiliriz. Işık Ögütçü de bu soruyu kendine soruyor ya da ona soruyorlar. Ögütçü buna “Üstadın unutmuş olabileceğini veya ileride tekrar gözden geçirmek üzere bir kenara koyduğunu düşündüm” yanıtını veriyor.

Orhan Kemal, geçim derdiyle çok hızlı yazan bir yazar. Aynı anda, öykü, roman, oyun, senaryo gibi birçok türde yazan Orhan Kemal sıkışık olmadığı zamanlarda yazdıklarını stoklamak ister. Çoğu zaman buna olanak kalmaz, hemen bir gazeteye verir. Yüz Karası'nı bölüm bölüm yayınlanmaya başladığında Gurbet Kuşları üzerinde çalışmaktadır. Acele yazıp yayımladığı

yapıtlarını sonradan ele aldığı da bilinmektedir. Bazen yapıtlarını arkadaşları aracılığıyla gazeteye, yayınevlerine gönderir. Hemen yayımlanmadığı durumlarda kitap bir kenarda kalabilir. Dolayısıyla Işık Öğütçü'nün düşünceleri gerçeklik kazanır. Ama neden hangisidir? Birisi mi, birkaçı mı, hepsi mi? Bu sorulara bildirinin devamında yanıt bulmaya çalışacağız.

Bir başka nedeni de bunlara eklemeli. O da ülkemizde ilk özel gazeteden bu yana önemli olan tefrika geleneğidir. Bu yol, yapıt ve yazar için olumlu olmakla birlikte bazen yapıtların gizli kalmasına da neden olur. Tefrika yer yer iyi bir reklam sağlayıp bir yapıtı ve yazarı tanıtabilir, parlatabilir, yazarın iki kez telif almasını sağlar. Bunlar tefrikanın olumlu yanlarıdır. Yapıtın gazete sayfalarında kalması, unutulması ise olumsuz yanındır. Yüz Karası'nın unutulma nedenlerine bu tefrika usulünü de ekleyebiliriz.

Romana İlişkin Birkaç Kısa Not

Yüz Karası romanı yansıtmacı özellikte yazılmış bir romandır. Orhan Kemal romanının klasik özelliklerini taşır. Orhan Kemal romanının temel özelliği içeriğin öne çıkmasıdır. Orhan Kemal, biçim açısından çok fazla yenilik, değişiklik peşinde koşmaz. Klasik yansıtmacı roman tarzında yazar. Onun romanlarını farklı kılan öge biçimden çok biçemdir. Bu özelliğiyle başarı kazanır ve kendisini okutmasını bilir. Sehl-i mümteni bir şiir terimi ve üslubu olsa da bu, Orhan Kemal romanı için de geçerlidir. Kolay yazılmış izlenimi veren ama kolay olmayan bir üsluptur bu. Orhan Kemal'in bu açıdan büyük bir başarısı vardır. Elbette Orhan Kemal, nasıl yazılacağını ihmal etmez, ancak ne yazılacağını öne çıkarır. Bu yüzden içerik, konu onun romanında önceliklidir. Romanın bir şeyler söylemesi, yazınsal değerden uzaklaşmadan insanlara, yaşama bir katkıda bulunması Orhan Kemal için önemlidir.

Yüz Karası fazla oylumlu olmayan, küçük bir romandır. Roman olarak söz edildiği, sunulduğu için biz de roman diyorsak da uzun öykü sınıfına sokmak olanaklıdır. Çünkü olaylar çok hızlı gelişmekte, neden sonuç ilişkisi düzenli işlemekte, ayrıntı içermemektedir. Serim, düğüm bölümleri neredeyse birbirine denktir. Kişilerin derinlikli olarak ele alınmayışı, psikolojik çözümlerinin olmayışı, bir aile romanı özelliği taşıdığından kişi kadrosunun dar, uzamının sınırlı, zaman akışının düz ve ileri doğru olması gibi gerekçelerle pek âlâ uzun öykü olarak da değerlendirilebilir.

Oylumlu olmadığını belirttiğimiz roman 9 bölüme ayrılmış ve 101 sayfadan ibarettir. Romanda her şey kestirmeden sunulmuştur. Olaylar neredeyse özetlenmiştir. Romanın yüz karası olarak nitelenen kahramanı Memet'in, ki çok kez adı dahi söylenmez, İstanbul'da yaptıkları şöyle anlatılır:

“Otelden çıktı. Sirkeci'nin kalabalığına karıştığı sıra her yanı titriyordu. Ne yapacaktı bundan böyle?

Ne yapacağını ne yapması gerektiğini bilmeden kendini çeşitli işler içinde buldu: Pazar yerlerinden evlere küfe, sepet taşıdı, hanlarda yattı, kendi gibi gariplerle arkadaşlık etti, omzunda kazma kürek, yıkım işlerinde amelelik etti, en sonunda bir arsadaki derme çatma futbolcuların arasına karışıp top oynarken tanıştığı gazete müvezzileriyle Ankara Caddesi'ndeki aralıklardan birinde, merdivenle inilen rutubetli bir sığınağa benzeyen bayi dükkânını öğrendi” (YK,55).

Bu alıntı haylaz, yüz karası olmakla eleştirilen Memet'in İstanbul'da yaşamak için girip çıktığı işleri özetler. Mehmet'in İstanbul yaşamı bu kadar kısa ve kestirme anlatılır. Mehmet'in ümidi futbolculuğunu ispatlayıp Fener, Beşiktaş gibi bir kulübe katılmaktır. Yaşamak için de yukarıdaki geçici işleri yapar. Kalıcı işi ise gazete dağıtıcılığıdır. Arkadaşından borç aldığı elli lirayı sermaye yaparak gazete dağıtıcısı olur.

Romanda her şey bu örnekteki gibi kestirmeden, özetle anlatılır. Romanın yüz akı olarak nitelendirilen doktor adayı ağabeyi Ahmet ise bir gecede yaşamını değiştirecek kararlar alır. Gittiği bir partide partiyi veren kızla birlikte olur ve iki gün içinde de evlenirler ve roman biter. Bu da romandaki gelişmelerin ne kadar hızlı olduğunu gösterir. Anlatmaya ve ayrıntıya dayanan bir tür olmasına karşılık bu roman çok şey anlatmaz.

Tema Başlıkları

Yüz Karası'nda aile içi ilişkiler; geleceğe ilişkin hayaller, rüyalar, ümitler; aşk ve evlilik temaları ele alınmaktadır. Bu küçük romanda (bize göre uzun öykü) elbette bu temalar yüzeysel olarak işlenmiştir. Romanı daha iyi algılamak, karşılaştıracığımız öykülerle sıkı bağını fark etmek için kısa bir özetini vermeyi yararlı buluyoruz.

Özet: İlyas seyyar dondurmacılık yaptığından dondurmacı Baba İlyas olarak anılmaktadır. Kendisiyle birlikte altı kişiden oluşan bir ailenin reisidir. Adana'da aynı avluya açılan kerpiç odalardan birinde yaşarlar. Romanda adı geçmeyen anne tere, maydanoz türünden yeşillikler satarak eve katkıda bulunur. Büyük oğlu Ahmet'i İstanbul'da doktor okulunda okutmaktadırlar. Tüm ümitlerini ve geleceklerini ona bağlamışlardır. O doktor olup aileyi rahata kavuşturacaktır. Onun küçüğü Memet top peşinde koşan, işsiz güçsüz bir haylaz olarak görülür. Babaya göre tembelliginden okulu bırakmıştır. Oysa ailenin tüm çocuklarını okutma olanağı olmadığından okulu sürdürmemiştir. Büyük kızları Ayşe fabrikada çalışmakta, küçük kız ise daha ilkokula başlamamıştır.

Ailenin yarısının çalışmasına rağmen kıt kanaat geçinmekte ellerindeki avuçlarındaki parayı ümit bağladıkları Ahmet'e göndermektedirler. Ahmet de kendisini derslerine vermiş, yaz aylarında çalışarak okul parasını çıkartmaya çalışan bir gençtir. Memet de yüz karası görülmekten bunaldığı için taşı toprağı altın olan İstanbul'a çok sevdiği annesine dahi haber vermeden kaçır. Top oynamaya meraklı ve fena futbolcu da olmayan Memet'in ümidi de İstanbul'da kendisini göstermek, Fener, Beşiktaş gibi bir büyük kulübe transfer olmaktır. Ona göre memlekette doktor çok, ama iyi futbolcu azdır. Büyük bir futbolcu olup, hak etmediği yüz karası nitelemesinden kurtulacak, öne çıkarılan ağabeyinden daha iyi duruma gelecektir. Bir ara kendisine vurulan dul bir kadının teklifiyle artistliği de özenir. İyi bir insan olmasına rağmen bir avare yanı vardır. Rüzgârın önünde sürüklenir. Hedefleri uğrunda fazla çaba göstermez.

Doktor adayı oğul, yanlarındaki odaya taşınan Masume'ye ilk görüşte âşık olur. Masume de ona âşıktır. Evini temizler, çamaşırlarını yıkar, Ahmet'e bir çeki düzen verir. Hayatı pejmürdelikten kurtulan Ahmet ona iyice bağlanır. Evlilik hayalleri kurarlar. Aslında Ahmet yüz akı görünse de çıkarlarına düşkündür. Kendisini kurtaracak yollara uygun olmasa da başvurur. Demokrat Parti çeşitli yollarla kendine taraftar toplamaktadır. Müteahhit Celal aracılığıyla Mehmet'e tekliflerde bulunurlar. Teklifleri arasında para da vardır. Mehmet taraftar olmasa da ağabeyi Ahmet bundan yararlanmak ister. Parayı alarak bir süre rahat etmeyi düşünür. Bu arada bir arkadaşı onu tiptan ayrılmış sonradan görme zengin birinin köşküne partiye götürür. Parti sahibi kız Ahmet'ten hoşlanır ve onu elde eder. Ahmet çok sevdiğini söylediği onurlu ama yoksul komşusu Masume'yi bir günde unutmuştur. Zengin kızın evlilik teklifini kabul eder ve Masume'yi terk eder. Yüz akı yüz karası olmuştur. Yüz karası Memet ise ağabeyinin bu ihanetine çok kızır. Engellemeye çalışırsa da Ahmet kaçarcasına evden ayrılır. Mehmet'le ağabeyinin tartışmalarını kapı ardından dinleyen Masume kendisini denizin sularına bırakarak aşkının bedelini ölümle öder. Ahmet Adana'daki ailesinden habersiz evlenip zengin köşküne yerleşmiş mükellef kahvaltılık sofrasında kızarmış ekmeğine tereyağı sürerek kahvaltılık yapmaktadır. Kendisine ümit bağlamış ailesini şimdilik unutmuş görünmektedir.

Sona Doğru Sorularımıza Yanıtlar

Bu bildiride ilk elde ettiğimiz sonuç Yüz Karası'nın bir uzun öykü oluşudur. Oysa bu kitap yeni bir roman, yeni bulunan bir roman, kayıp roman olarak sunulmuştu. Yaptığımız biçim ve içerik incelemesinin bunun bir uzun öykü olduğunu ortaya koyduğunu düşünüyoruz. Ancak yer darlığı ve

sayfa sayısının sınırlılığı nedeniyle bu bölümleri çıkartmak zorunda kaldık.

Bu kitap Işık Ögütçü tarafından ortaya çıkarıldığında Orhan Kemal'in daha önceki hiçbir yapıtına benzemediğini ve yeni bir roman olduğunu söylemişti. Biz buna da katılmıyoruz. Romanın özetini ilk okuduğumda konu bana hiç yabancı gelmedi. Bu konuyu hatırlıyordum. Orhan Kemal'in tüm yapıtlarını okumuş biri olarak hızlıca araştırmaya başladım ve aynı konuyu İncir Çekirdeği adlı öyküde işlediğini belirledim. İncir Çekirdeği, Orhan Kemal'in sağlığında yayınlanan Önce Ekmek adlı kitabında yer almıştır. Yalnız şunu da söylemek gerek ki 1969 yılında Türk Dil Kurumu ve Sait Faik ödüllerini kazanan Önce Ekmek adlı kitap 1968'de yayınlanmıştır. Bu tarihe göre aynı konu ilk önce Yüz Karası'nda sonra İncir Çekirdeği adlı öyküde işlenmiştir. Bu sıralamasının tersi olması daha beklenen bir durum olabilirdi. O zaman, önce bir öyküde konuyu ele almış sonra uzun öykü olarak genişletmiştir diyecektik. Doğrusu ben de böyle bir sıralama bekliyordum. Ancak tarihler bunun tersini gösterdi. Zihnim böyle planladığı için acaba bu öyküyü daha önceki kitaplarında yayınladı mı diye düşünüp bu soruya yanıt aradım. İncir Çekirdeği öyküsünün daha önce yayınlanmadığı sonucuna ulaştım. Bu araştırmalarımı yaparken daha önce aldığım bir nota rastladım. Bu notumda İncir Çekirdeği öyküsü için Şahut'la Karısı adlı öykünün genişlemiş biçimi diye yazmışım. Şahut'la Karısı iki sayfalık kısa bir öyküdür. Orhan Kemal gerçekten o öyküde de aynı konuyu işlemiş. Dondurmacı Baba adlı kahraman karısıyla sohbet etmektedir. Yedi çocukları vardır. Bir oğulları İstanbul'da tıp fakültesinde okumaktadır. Kurtuluşlarını ona bağlamışlardır. Oğlu doktor olup gelecek kendilerini rahatça yaşatacaktır. Babanın en büyük arzusu lüks bir kahvede dosta düşmana karşı "nargile tokurdatmak"tır. Oğlu doktor olunca yeni ve zengin bir yaşamları olacaktır. Bir konakta oturup gelini ve torunlarıyla mutlu bir yaşamın rüyasını görürler. Ayrıca doktor çıkacak oğul, yorulmuş, yaşlanmış ve yıpranmış anne babanın hastalıklarını iyi edecektir. Yalnız anne, baba değil tüm mahalleli doktora ümit bağlamışlardır. Doktor onları da parasız tedavi edecektir.

Şahut'la Karısı 1949 yılında yazılmış, 1951 yılında çıkan Çamaşırcının Kızı kitabında yer almış. Bu tarihlere göre sıralama, zihnimizdeki sıraya oturur. Orhan Kemal 1949'da Şahu'tla Karısı'nda iki sayfa olarak yazdığı öyküyü 1960 yılında Yüz Karası adıyla 101 sayfalık bir uzun öyküye dönüştürmüştü. Sonra konuyu 1969 yılında İncir Çekirdeği adıyla yedi sayfada yeniden işlemiş. Şimdi İncir Çekirdeği'nin de bir özetini vererek konu hakkında okuru bilgilendirmek isteriz.

Bu öyküde de karı koca hem iş yapıp hem sohbet etmektedirler. Adam seyyar dondurmacılık yapmakta, kadın evlere temizliğe gitmektedir. Kişilerin adı geçmez. Dondurmacı Baba olarak anılır. Bu öyküde çocuk sayısı da geçmez. Yalnız İstanbul'da doktor okulunda okuyan oğuldan söz edilir.

Otuz yıllık evli olan karı koca çok çalışmaktan yıpranmışlardır. Babanın romatizmaları vardır, annenin gözleri iyi görmez. Ümitlerini doktor olacak oğullarına bağlamışlardır. O doktor olacak ve kendilerini iyileştirecektir. Annesine gözlük yazacak ve o iğnesine ipliği bir kere de takacaktır. Hatta adam gazetede okuduğu, doktorların yeni bir yöntem bulduğu, gözlere gözlük yerine bir zar geçirdikleri haberini, karısına gösterir. Sağlık sorunları giderileceği gibi, anne baba, doktor oğulları sayesinde rahat bir yaşam sürecektir. Oğul iyi bir doktor olacak, çok para kazanacak; sonra evlenecek, aile torunlarıyla birlikte büyük bir konakta yaşayacaktır. Böyle bir yaşamın hayalini kurarlar. Genişletilmiş bu öyküde annenin kendisini ezen, horlayan fabrika kâtibinin karısıyla olan gizli rekabeti de verilir. Kocasına doktor mu büyük, fabrika kâtibi mi büyük diye sorar. Çünkü yanlarında çalıştığı fabrika kâtibinin karısı Zerrin, onu misafirleri yanında küçük düşürmüştür. Ama oğlu doktor olunca onlardan üstün olacaklardır. Anne aklından kuyumcu vitrinlerindeki mücevherleri de geçirir. Hiçbir zaman onlara sahip olmamıştır. Oğlu sayesinde mücevherleri de olacaktır. Baba ise lüks kahvede bacak bacak üstüne atıp nargile tokurdatacaktır.

Şahut'la Karısı adlı iki sayfalık öykü İncir Çekirdeği'nde genişlemiştir. Konu birebir aynıdır. Birinci öykü, anne babanın doktor oğullarıyla gururlanmasını ve geleceğe ilişkin ümitlerini içerirken, ikinci öykü annenin yanlarında çalıştığı fabrika kâtininin karısı Zerrin Hanım'la rekabetini de içerir. Anne, kocasının müstakbel gelini için söylediklerini de kıskanmıştır. Daha gelin yokken gelin kaynana rekabeti başlamıştır.

Yüz Karası romanında da konu aynıdır. İki ve yedi sayfalık öyküler, 101 sayfaya ulaşmıştır. Bu romanda yine her şey doktor olacak oğula bağlıdır. Romanda, anne babanın dört çocuğu vardır. Dört çocuğun ikisi ümidini doktora bağlamıştır. Bu iki çocuk kızdır. Büyük kız doktor ağabeyi sayesinde statü kazanacaktır. Bu yüzden kendini üstün görür. Mahalledeki komşulara tepeden bakar. Peşinde dolaşan kendi dengi genç erkeklere meyil vermez. Dört beş yaşlarındaki küçük kız ise ağabeyi tarafından okutulacaktır. Hatta onun da doktor olmasını isterler. Oğlan kardeşi ise işsiz güçsüz, top peşinde koşan haylaz biri olarak tanıtılır. O ailenin yüz karası olarak nitelenir. Ağabey ise ailenin yüz akıdır. Böyle gösterilmeye çalışılsa da gerçek böyle değildir. İki kardeş arasında büyük rekabet oluşur. Dışlanan küçük kardeş biraz da bu nedenle işi haylazlığa vurur. Bir de futbol merakı vardır. Büyük bir takıma transfer olmak da onun ümididir. Ona göre memlekette doktor çok ama iyi futbolcu azdır. Ayrıca o da okumak istemektedir. Okul yıllarında derslerinde başarılıdır; ancak aile iki çocuğu birden okutamayacağı için o ağabeyi adına fedakârlık etmiş ve okulu bırakmıştır. Özetle iki ayrı mekânda geçen roman aile içi ilişkilerle genişlemiştir. Aşk ve ihanet de romanı genişleten iki küçük tema olmuştur.

Öykü ve roman yalnızca içerik yönünden birbirine benzemez. Birçok motif ortak olduğu gibi üslup açısından da çok benzerlik gösterir. Birkaç küçük alıntıyla bu benzerliği göstermek isteriz:

Şahut'la Karısı'ndan

“Baba Şahut dondurma kutusunun başındaydı. Kutusunun çevresini buz parçalarıyla doldurup tuzlarken arada gülümsüyordu. Bir ara karısına baktı. Kadın az ilerde tavandan kuvvetle vuran güneş sütununun yanı başında, yedinci çocuğunun gömleğine kimbilir kaçınıcı yamayı vuruyordu.” ÇK.22)

Baba: ‘Ne düşünüyorsun avrat?’ dedi, ‘doktor anası olacağımı mı?’

Kadın güldü: ‘Onu ben değil, sen düşünüyon asıl.. Doktor babası olcan diye koltuklarına karpuz sığmıyor. Allah vermeye!’

‘Heye vallaha avrat, sığmıyor, ne yalan söyleyim.. Bizim de bir konakımız olur, temiz bir elbisem. Löküs bir kahvede, bacak bacak üstüne atıp nargile tokurdatmak.. Doktor babası olcam kolay mı?’ (ÇK,22)

“Lakin o bu değil ya, oğlum doktor olduktan sonra, şöyle dosta düşmana karşı, bacak bacak üstüne atıp iyi bir nargile tokurdatmadan ölürsem gözlerim açık gider!”

İncir Çekirdeği'nden

“Baba, dondurma kutusunun başındaydı. Kutunun çevresine kırılmış buz parçalarını ağır ağır, sabırla yerleştiriyor, sonra da avuç avuç tuz serpiyordu buzların üzerine.

“Karısı tavanın çatlağından olanca gücüyle barakanın nemli toprağına vuran güneş sütunu yanına çökmüş, kocasının laciverdi yer yer adamakıllı atmış gömleğine kimbilir kaçınıcı yamayı vuruyordu.

Sordu:

-Ne düşünüyon avrat?

-Oğlunu değil mi? Doktor anası olacağımı hıı?

-Onu ben değil, sen düşünüyon. Doktor babası olcan diye koltuklarına karpuz sığmıyor tekmi!”

“Doğru, dedi, sığmıyor ki sığmıyor.. Memleketin en lüks kahvesinde, bacak bacak üstüne atıp, dosta düşmana karşı nargile tokurdatmak... Haa?”

Bırak onu, dokuzu... Oğlum doktor çıktıktan sonra, şöyle dosta düşmana karşı bacak bacak üstüne atıp esaslı bir nargile tokurdatmazsam, gözleri açık gider ölünce” (ÖE, 73).

Yüz Karası'ndan

“Baba İlyas dondurma kutusunun başına geçtiği sıra aklında gene ‘doktor mektebi’ndeki oğlu vardı. Gece rüyasında gündüz hayalindeydi.”

“Yıllar yılı o hiçbir zaman tükenmeyen sabriyle kutuyu buzların arasında hızlı hızlı çevirmeye başladı. Kutunun buz parçaları arasında dönmesinden çıkan ses Baba İlyas’ı aldı gene Abidinpaşa’daki konaklarına götürdü. Oğlunun oturacağı konak elbette öteki doktorlarınkinden geniş, yüksek olacaktı. İçi de onlarınkinden daha döşeli” (YK,9).

“Onu bu dünyaya bağlayan tek şey, ‘doktor mektebi’ndeki oğluydu.”

“Esaslı bir lacivert takım yaptıracaktı her şeyden önce. Altına fiyakalı bir siyah rügan. Rügan, ama hayır, rügan genç işiydi. Yaşını başını almış bir babaya, bir doktor babasına yakışmazdı. Rügan değil, düz siyah, ağırbaşlı bir ayakkabı. Yelek, yeleğinin cebinden ötekine uzanan savatlı kalın bir gümüş zincir, zincirin ucunda yumruk kadar bir saat. Ama şimdiki oyuncak saatlerden değil Gençliğinde büyük çiftçilerde çok gördüğü Serkisof marka saatlerden. Gececekti şehrin en büyük, en şerefli kahvesine, atacaktı kahvenin önüne iskemlesini, bir de nargile, oooh ondan sonra. Doktor babası olacaktı, doktor babası! Laf mı? Jandarma kumandanı, vali gibi büyük adam” (YK,s.2).

İkisi kısa, biri uzun üç öykünün (Yüz Karası) konusu aynıdır. Durum öyküsü özelliğindeki kısa öykülerde dondurmacı Baba ile karısı arasındaki konuşmalar öykünün konusunu oluşturur. Çocuklardan söz edilse de onlar öyküde bir eylemle hatta düşünceleriyle yer almazlar. Yüz Karası’nda ise aile içi ilişkiler de ön plana çıkar. Hatta Yüz Karası, büyük oranda iki oğlun rekabetini içerir. Doktor adayı büyük oğlun baş tacı edilmesi, küçük oğulda bir dışlanmışlık duygusu yaratır. Bu bir kıskançlığı ve rekabeti de doğurur. Küçük oğul da iyi, ünlü ve çok paralı bir transfere imza atan futbolcu olmak ister. Onun ümit ve hayali de budur. Ancak bu hayal ve onun peşinde koşması onun haylaz olarak nitelenmesine neden olur. Anne dışındaki aile bireylerine göre küçük oğul, bu nedenle yüz karasıdır.

Üç öyküde de öne çıkan tüm ümitlerin doktor adayı oğula bağlanmasıdır. Ona yatırım yapılır. Onun sayesinde aile kurtulacak, konakta yaşayacaktır. Anne babanın diyaloglarından yaptığımız alıntılarda bunun ortaya konulduğu dikkati çeker. Konak bir simge hâlini alır. Yine değişmeyen bir başka öge, şimdiki durumlarıdır. Baba dondurmacılık yapar; anne dikiş diker, temizliğe gider, nane, maydanoz satar. Bir göz odada yaşarlar. Konak yaşamı onları bir göz odadan kurtaracaktır. Dondurma kutusu kazanç aracıdır. Ona yerleştirilen buz ve tuz, konak ile masada çatal kaşıkla yemek yeme motifi ise simgesel özellik kazanmıştır.

Yine simgesel özellik kazanan bir öge babanın giyimi ve lüks bir kahvede dosta düşmana karşı nargile içme arzusudur. Bunlar, bütün alıntılarda eksiksiz vurgulanmıştır. Hatta uzun öykü olan Yüz Karası'nda babanın giyimi biraz daha ayrıntıyla verilmiştir. Lacivert takım elbiseye yelek, saat ve ayakkabı eklenmiştir. Bütün bunların sonunda alıntıların da gösterdiği gibi içerik yanında değişmeyen simgeler, tutumlar, istekler vardır. Hatta öykülerde kullanılan dil ve anlatım da birbirine benzer. O kadar ki sözcükler ve cümleler birbirinin aynısıdır. Akla, Orhan Kemal aynı konuyu işlerken daha önce yazdığını sanki yanında bulunduruyor düşüncesi geliyor. Aralarında on yıl zaman farkı olan iki öykü aynı sözcüklerle, birbirine yakın cümlelerle yazılmış. Bu tespiti bir eleştiri olarak yapmıyoruz. Çünkü aynı konunun farklı zamanlarda olsa bile aynı sözcük ve benzeyen cümleler içermesi, aynı beyin, aynı ruh ve aynı kaleminden çıktığı içindir. Bu nedenle sonucu yadırgamamak gerek diye düşünmek de mümkündür. Ayrıca tevarüd denilen bir kavram ve kabulümüz vardır. Tevarüd kabul görüyorsa bir yazarın yazdıkları arasında benzerlik ve bağ da kabul görmelidir.

Bu bildiride yanıt aradığımız sorulardan bir de Yüz Karası'nın neden kitaplaşmayıp gazete sayfalarında kaldığıdır. Çok hızlı yazan Orhan Kemal'in bazı yapıtlarını yeniden ele aldığını, bazılarını almak istediğini biliyoruz. Murtaza ve Bereketli Topraklar Üzerinde'yi yeniden ele aldıklarına örnek verebiliriz. Bu özelliğinden yola çıkan Işık Ögütçü, Yüz Karası'nı bir kez daha ele almak için bir kenara bırakmış olacağını bir tahmin olarak söyler. İkinci tahmini de Orhan Kemal'in bir kenara kaldırdığı romanı unutmış olabileceğidir.

Bu tahminlere katılmak yanlış olmaz; ama biz buna bir iki eklemeye bulunmak istiyoruz. Birincisi bizdeki tefrika geleneğidir. Daha önce söylediğimiz gibi bu gelenek yazar, okur ve kitap açısından yararlıdır. Kitabın ön tanıtımı özelliğini taşıdığı gibi yazarın iki kez telif hakkı almasını da sağlar. Ayrıca tefrika'nın unutulması noktasında farklı bir görüş içerisindeyiz. Bu da bizim yorumumuz olacak. Elbette yorumlar tartışmaya açıktır. Ancak bizim de bu konuda şöyle bir gerekçemiz var:

Orhan Kemal, Yüz Karası'nda ele aldığı konuyu daha genişletip geliştirerek yeni bir romanda işler: O roman, Evlerden Biri'dir. Bu konuyu Yüz Karası'nda uzun öykü ayarında tutan Orhan Kemal, Evlerden Biri'nde konuyu başarılı bir roman hâline getirir. Bu durumda Yüz Karası'nın kitaplaşmasına gerek kalmamıştır. Çünkü daha iyisi, geniş, olgunu yazılmıştır. Biz de Evlerden Biri'nin Orhan Kemal'in aile içi ilişkileri ve çekişmeleri ele aldığı başarılı romanlarından olduğuna inanıyor ve iddia ediyoruz.

Orhan Kemal aynı konuyu Şahut'la Karısı, Yüz Karası, İncir Çekirdeği ve Evlerden Biri'nde işlemiştir. İlk öykülerinden olan iki sayfalık Şahut'la Karısı, yeterince işlenmiş bir öykü değildir. İncir Çekirdeği yedi sayfalık

başarılı bir öyküdür. Aynı konuyu Yüz Karası adlı uzun öyküsünde de ele almıştır. Konu son olarak Evlerden Biri'nde bir roman boyutunda yazılmıştır. Birbirini tekrar ettiklerine göre bunlardan bazıları elenmeli bir kenara mı kaldırılmalıdır? Örneğin İncir Çekirdeği varken Şahut'la Karısı, Evlerden Biri varken Yüz Karası gereksiz midir? Yüksek edebiyat açısından böyle düşünülebilir. Ancak okuyucu açısından böyle düşünmek mümkün müdür? Okuyucu bu yapıtlardan hangisine ulaşmışsa elbette onu okuyabilir. Bu onun seçimi olacaktır.

Yazar açısından bakarsak, kendini tekrar etmek iyi bir durum değildir. Modern çağda ve modern roman anlayışında yapıtların biricik ve kalıcı olması arzulan bir durumdur. Postmodern anlayış bu konuya farklı yaklaşmaktadır. Orhan Kemal, kalıcı ve iyi bir yapıt bırakmaktan yana bir yazardır. Ele aldığı konu açısından Evlerden Biri'yle buna ulaşmıştır. Bu durumda aynı koynu birkaç kez ele almasının nedeni en iyiye ulaşma isteğidir.

Öte yandan onun kendini tekrar eder duruma düşmesinin çeşitli nedenleri var. Geçim derdi, çok yazmak, hızlı yazmak, yazdıklarını yeterince gözden geçirmeye zaman bulamamak bunlar arasında sayılabilir. Yüz Karası için de bunlar geçerli olabilir. Ama ilginç bir durum da var. Orhan Kemal Yüz Karası'nı sağlığında kitap olarak bastırmamıştır. Belki de sözünü ettiğimiz eleme işlemini yapmış, bu tefrikasını unutturmuş; Evlerden Biri'nden sonra onu yeniden yayınlamayı gereksiz görmüştür. Böyle ise geçim derdi adına yazmayı bu yapıt için söylememek gerekir.

Bir kez daha söylemek gerekirse bu dört yapıttan İncir Çekirdeği ve Evlerden Biri'ni okumak yeterli olacaktır. Ben Şahut'la Karısını eliyorum. Bir roman okumaya vakti olmayanlar ise pekâlâ Yüz Karası'nı okuyabilirler. Seçim elbette okuyucundur. Çünkü yapıtları yazan yazar, yaşatan okuyucudur.

Kısaltmalar (Alıntılar bu baskılardan yapılmıştır):

ÇK: Çamaşırcının Kızı, 5.b., Tekin Yayınevi, İstanbul 1998.

ÖE: Önce Ekmek, 6.b., Tekin Yayınevi, İstanbul 2002.

YK: Yüz Karası, 1.b., Everest Yayınları, İstanbul 2011.